

הערכה אסטרטגית ימית רבתי לישראל 2020/21

עורך ראשי: פרופ' שאול חורב
ערך והפיק: אהוד גונן

אוניברסיטת חיפה
University of Haifa
جامعة حيفا

HMS

המרכז לחקר מדיניות ואסטרטגיה ימית
Maritime Policy & Strategy Research Center

הדוקטרינה הימית הטורקית – "המולדת הכחולה" (Mavi Vatan)

עמרי אילת, איל חיות־מן

מאז המחצית השנייה של שנת 2019 הגביר הצי הטורקי באופן מובהק את פעילותו באזור הים התיכון. בין היתר, שיבשו ספינות צי טורקיות פעילויות קידוח ומחקר באזור המים הכלכליים של קפריסין, וקיימו פעילויות כאלה בעצמן; הטרידו ספינות של יוון, ומאז יולי 2020 גם הפגינו נוכחות מול איי יוון; הפגינו נוכחות ניכרת מול חופי לוב, ואף יזמו עימות עם ספינה צרפתית בזירה זאת. במרץ ומאי 2019 קיימה טורקיה שני תרגילים ימיים רחבי היקף, מהגדולים בתולדותיה. הראשון, שנקרא "המולדת הכחולה" (Mavi Vatan), התקיים בים השחור, הים האגאי ומזרח הים התיכון בהשתתפות של יותר מ־100 כלי שיט; השני, בשם "זאב ים" (Denizkurdu), התרחש באותם מרחבים, וכלל יותר מ־130 ספינות וכ־90 כלי טיס. בתרגילים אלה נכללו בין היתר מתווה של כיבוש איים – ככל הנראה איים יווניים – ועימות מול מטוסי F-16, שהמדינות היחידות באזור המחזיקות בהם הן יוון, ישראל, ירדן ומצרים. מהלכים אלה מבטאים אסטרטגיה חדשה של טורקיה בהנהגת רג'פ טאיפ ארדואן (Recep Tayyip Erdoğan), והיא מהווה המשך למפנה האסטרטגי שחוללה לפני יותר מעשור בכוונתה להפוך לכוח הגמוני במזרח התיכון. האסטרטגיה הטורקית מכילה יסודות אקטיביסטיים של התפשטות גאופוליטית וכלכלית, ולצידם יסודות הגנתיים שנועדו לתקן אי־צדק היסטורי (לראיית טורקיה), שנעשה למולדת הטורקית על ידי הקהילייה הבין־לאומית. המתווה האסטרטגי שעל פיו מתקיימות פעולותיה של טורקיה אף הוא מכונה "המולדת הכחולה". מדובר בדוקטרינה שהוצגה לראשונה בשנת 2006 מטעם האדמירל הטורקי ג'ם גורדניז (Cem Gürdeniz) בסימפוזיון שנערך במפקדת הצי הטורקי. על פי "המולדת הכחולה", לטורקיה יש זכות לשטח ימי נרחב – כ־460 אלף קמ"ר – בים התיכון, האגאי והשחור. בשטח זה כלולים אזורים המוכרים על פי אמנות בין־לאומיות כשייכים ליוון וקפריסין.

המחלוקת נסובה על שטחי מים כלכליים (Exclusive Economic Zones – EEZ), שלמדינה החופית יש זכות לנצל בהם משאבי טבע כגון נפט, גז ומשאבי דיג הנמצאים בתחומם. על פי אמנת הים של האו"ם (UNCLOS), כל מדינה זכאית לשטחי מים כלכליים המצויים במרחק של עד 200 מילים ימיים מקו החוף שלה. אמנה זאת מגדירה גם אמצעים ושיטות לחישוב שטחי מים כלכליים במקרים שבהם לשתי מדינות יש תביעה על אותו שטח. המחלוקת המרכזית בין טורקיה ובין יוון בנוגע לשטחים כלכליים נוגעת לעובדה, שליוון יש איים רבים, חלקם גובלים בטורקיה, ועל פי האמנה כל אי שהוא בריישוב מקנה זכות למים כלכליים סביבו. על פי טורקיה, איים אינם צריכים להיחשב בחישובם של אזורים כלכליים.

עמדתה ההיסטורית של טורקיה, שאינה נובעת באופן בלעדי ממדיניותו של ממשל ארדואן, היא שאמנת הים המכלילה איים בני־יישוב בחישוב של שטחי מים כלכליים מפלה את טורקיה מעצם החוק. ההיגיון העומד מאחורי התביעות הטורקיות שלא להכיר באיים נעוץ בשליטת יוון באיים הקיקלאדיים המגיעים עד חופי טורקיה, ונובע מהעיוות שמצב זה יוצר בהינתן תכתיבי אמנת הים. סכסוך נוסף קיים בין טורקיה וקפריסין הנובע בעיקר ממחלוקת לגבי מעמדה של צפון קפריסין הטורקית (Turkish Republic of Northern Cyprus – TRNC), שאיננה מוכרת על ידי מרבית מדינות העולם, בעוד טורקיה איננה מכירה בקפריסין, ומתוך כך גם בשטח המים הכלכליים שלה. גודל השטח שעליו המחלוקת בין המדינות הוא כ־145 אלף קמ"ר של מים כלכליים, שחלקם עשויים להיות עשירים במחצבי גז ונפט. מנקודת מבטו של ארדואן הוא פעל כמיטב יכולתו למען קידום תוכניתו של מזכ"ל האו"ם, קופי אנאן, לשלום והכרה הדדית בין קפריסין לצפון קפריסין הטורקית, בעוד הקפריסאים היוונים הכריעו נגד המהלך במשאל העם של שנת 2004 (65% מהקפריסאים הטורקים תמכו ואילו 76% מהקפריסאים היוונים התנגדו). הגרוע מכול מבחינת טורקיה היה התקבלותה של קפריסין לאיחוד האירופי, בשעה שעל טורקיה נכפה משא ומתן ארוך ומפרך שמעולם לא היה קרוב לסיום, והגיע למבוי סתום תוך שנים ספורות. לפיכך, להופעתה של דוקטרינת "המולדת הכחולה" קדמו תסכולים טורקיים בנוגע לאגן הים התיכון על רקע היחסים עם אירופה שלא נגעו למדיניות התפשטות טריטוריאלית טורקית.

אלא שעל השאיפות הללו לצדק בחלוקת המשאבים בזירה הבין־לאומית נוספו שאיפות התפשטות שהלכו ונהיו אגרסיביות יותר. דוקטרינת "המולדת הכחולה" היא חולייה נוספת בשרשרת הניסיונות של ממשלי ארדואן במשך השנים למצב את מעמדה של טורקיה כהגמון באגן המזרחי של הים התיכון ובמפרץ הפרסי. עיניה של טורקיה בהנהגת ארדואן נשואות אל שני מאורעות הקרבים ובאים. הראשון הוא יובל ה־100 להקמת הרפובליקה שיחול בשנת 2023, והשני הוא "היום שאחרי ארדואן" בהינתן גילו המבוגר ומצבו הבריאותי הלקוי של מנהיגה הבלתי מעורער והחזק ביותר מבחינה פוליטית של טורקיה מאז מותו של אבי הרפובליקה, מוסטפא כמאל אטאטורק (Mustafa Kemal Atatürk). לכן ארדואן, הרואה עצמו במונחים היסטוריים, מרגיש צורך להגיע להישג בתחום יחסי החוץ, שיפאר את מורשתו. במהלך השנים 2016–2019 החלה דוקטרינת "המולדת הכחולה" לזכות בפופולריות גוברת בצמרת הממשל הטורקי. לשינוי זה היו מספר גורמים: מבחינה חיצונית, ממשל ארדואן חש שמדיניות החוץ שאותה אימץ בעבר, של שיתוף פעולה אזורי ו"אפס בעיות עם שכנים", לא נשאה פרי. זאת בייחוד לאחר הדחתו של מוחמד מורסי (Mohamed Morsi) נשיא מצרים מתנועת האחים המוסלמים, שהייתה לה זיקה לתפיסה של יחסי דת ומדינה שהנהיגו ממשלות ארדואן. בעקבות כך, נטה ממשל ארדואן בהדרגה למדיניות חוץ אגרסיבית יותר המתבססת על הסתמכות עצמית, והשוללת שיתוף פעולה

עם מדינות "לא מוסריות" – כינוי שיוחס למצרים בראשות א־סיסי (Abdel Fattah Al-Sisi), כמו גם לסוריה בראשות אסד, ליוון וישראל. מבחינה פנימית, ארדואן מתקשה לגייס תמיכה ציבורית רחבה, ולכן הגנה על מה שנתפס כאינטרס הלאומי של טורקיה תוך עימות עם מדינות המערב עשויה להוביל 'להתכנסות סביב הדגל' ולהגדיל את הפופולריות שלו. גם העובדה שהקואליציה הפנימית של ארדואן כוללת את המפלגה הלאומנית, שהאדמירל גורדניז הוגה דוקטרינת "המולדת הכחולה" הוא אחד מחבריה, השפיעה ככל הנראה על אימוץ הדוקטרינה. באוגוסט 2019 נאם הנשיא ארדואן בפני בוגרים של אקדמיית הצי הימית, ומאחוריו ניצבה מפה שמתווה את גבולות "המולדת הכחולה" – מֶסֶר ברור בדבר אימוץ הדוקטרינה בידי ממשלתו.

איור 1: מפת המולדת הכחולה מאחורי הנשיא ארדואן¹

ניסיונותיה של טורקיה בהנהגת ארדואן להפוך להגמון אזורי התבטאו בתחילה רק ביומרות לשחק את תפקיד המתווך ההוגן בסכסוכים אזוריים, כמו התיווך במשא ומתן הישראלי-סורי בסוף 2008, וניסיונותיו לשכנע את ראש ממשלת ישראל אהוד אולמרט לשמש מתווך במשא ומתן עם הפלסטינים. יציאתה של ישראל למבצע 'עופרת יצוקה' ברצועת עזה (2008) הביאה לתגובתו הבוטה של ארדואן נגדה, וביוני 2010 לעימות במים בין-לאומיים בין פעילי ארגון ה־İHH, ארגון פארא־ממשלתי, טורקי וחיל הים הישראלי. כבר אז נטען כי

Ekathimerini, (2 September 2019) Erdogan takes photograph in front of 'Blue Homeland' 1 map, <https://www.ekathimerini.com/244125/article/ekathimerini/news/erdogan-takes-photograph-in-front-of-blue-homeland-map>

חיפושי הגז של ישראל והסכמותיה עם קפריסין בנוגע למים הכלכליים שלהן שימשו שיקול מרכזי במדיניות שהובילה להתערבות בענייניה של ישראל סביב רצועת עזה. מדיניות "אפס בעיות עם השכנים", שהגה יועצו של ארדואן לביטחון לאומי, ויותר מאוחר שר החוץ וראש הממשלה, אחמט דוואטולו (Ahmet Davutoğlu), יצרה זמנית הילה דיפלומטית סביב טורקיה למרות שהייתה כבר אז נתונה בבעיות.

האביב הערבי בשנת 2011 הביא להגדלת היומרות של טורקיה בהנהגת ארדואן שראה במדינתו את המנהיגות המוסרית של המזרח התיכון, מתוך תקווה לשמש מודל לדמוקרטיזציה ויחסי דת ומדינה במדינות ערב. ניצחונו של מוחמד מורסי בבחירות שנערכו במצרים ב-2012 היה התקדמות ניכרת מבחינת ממשלו של ארדואן, שיוקרתו העולמית נסקה בתור איש השנה של מגזין טיים לשנת 2011, בעקבות מימוש חזון זה. אולם תקוות אלה נגוזו עם הדחת מורסי בקיץ 2013 בידי עבד אל-פתאח אל-סיסי המכהן כנשיא מצרים מאז. בד בבד הביאו המהומות שפרצו בפארק גזי (Taksim Gezi Park) את ממשלו של ארדואן לעסוק בבעיות פוליטיות מבית לשם דיכוי של ההפגנות ביד קשה, שלווה בתחושת רדיפה פוליטית של ארדואן עצמו ושל טורקיה ברמה הבין-לאומית. מפנה זה הפחית באופן משמעותי את האהדה לארדואן, הן בקהיליה הבין-לאומית, והן במזרח התיכון. הפיכת הנפל כנגד ארדואן בשנת 2016, התגברות העימותים עם הפלגים הבלניים הכורדים במזרח המדינה, והמשבר הכלכלי החמור שבו שקעה טורקיה סיבכו אותה עוד יותר, והגבירו את הצורך של ארדואן למצוא הישגים (ואויבים) כלפי חוץ.

הנדבכים האסטרטגיים והדיפלומטיים העיקריים במתיחות שגורמת הדוקטרינה הם בעלי שורשים היסטוריים עמוקים בתולדות הרפובליקה, וזו רחוקה מלהיות הפעם הראשונה שבה מתגלע סכסוך סביב אחד מהם. מתיחות זו השזורה באופן בלתי ניתן להפרדה במלחמת האזרחים בלב נוגעת להרבה יותר מאשר אינטרסים כלכליים או גאופוליטיים מידיים. המאמצים שנוקט ארדואן למיצוב מעמדה של טורקיה כהגמון אזורי, בניגוד לכל קודמיו כמעט, מהווים מרכיב מרכזי במהפכה שאותה הוא מחולל במשך קרוב לשני עשורים בזהותה של טורקיה. לדוגמה: סכסוך על מים טריטוריאליים או כלכליים התגלע בין טורקיה ויוון בשנות ה-90 סביב קביעת שטחם הימי של האיים הקיקלאדיים (Cyclades), במהלכו אירעו בין המדינות עימותים ימיים דומים לאלה של 2019. העימות נגע לגבולות המדינה, ותאם את האתוס הרפובליקני שהתווה אטאטורק לפיו, "טורקיה לא רוצה אינץ' משטחה של מדינה אחרת, ולא תוותר על אינץ' משטחה". מלחמת קוריאה, שבמהלכה הצטרפה טורקיה לנאט"ו, והפלישה לקפריסין ב-1974 שנועדה גם היא להגן על אינטרסים לאומיים, היו אירועים חריגים בתולדות הרפובליקה. דוקטרינת "המולדת הכחולה" מהווה אם כן אבן דרך בהכונת המדיניות הטורקית מהגנתית למכוונת התפשטות. אלא שהפער בין כוונותיו של ארדואן והישגיו המדיניים-אסטרטגיים גדול למדי. טורקיה לא הצליחה לממש את שאיפותיה המקסימליסטיות בים התיכון שנתקלו בהתנגדות למעשה של כל הגורמים כבדי המשקל באגן הים התיכון.

ניסיונות ההתעצמות של טורקיה בהנהגת ארדואן, והשיטות האגרסיביות שנקטה להגשמת דוקטרינת "המולדת הכחולה" לא צריכים לפגוע בחתירה להבנת היסוד הלגיטימי בתביעותיה של טורקיה. יתרה מזאת, מאחר שפעולותיו של ארדואן נוגעות לזהותה של טורקיה חשוב להבין את תפקידם של המרכיבים הגאואסטרטגיים והאנרגטיים בדוקטרינה. המילה 'Vatan' בטורקית שמשמעה מולדת, קיבלה את פרשנותה בטורקיה יחד עם הולדת הרפובליקה מתוך הריסות האימפריה העות'מאנית. מוסטפא כמאל אטאטורק, מייסד הרפובליקה ונשיאה הראשון, כונן בבנייתה אתוס מוכוון הגנתי מאוד שסולד מהתפשטות, ומתנכר במכוון למדינות ערב. עניינן המשני עד שולי של ממשלות טורקיה במדינות ערב התבטא פעמים רבות, ביניהן בוועידת מדריד ב-1991, שבה דרשו הנציגים הטורקים לא להיות מזוהים כמדינה מזרח תיכונית. מאמציה של טורקיה להתקבל כחברה מלאה באיחוד האירופה החלו בשנת 1987, ועד שהגיעו למבוי סתום לקראת תום העשור הקודם היו חלק מהמאמץ הדיפלומטי העיקרי שלה.

עליית האסלאם הפוליטי בטורקיה שקדמה לה עליית מפלגות ימין ליברליות בעלות גישה רכה יותר למורשת אטאטורק, הביאה לעלייה של ממש בהתעניינות בעבר העות'מאני, שהתבטאה בחברה האזרחית במגזרים כמו מערכת החינוך ותעשיית התיירות. אלא שעד העשור האחרון נגעו הללו לענייני הזהות הפנימיים בטורקיה. החיפוש אחר עוצמה אזרית, שכאמור נכשל ברצון להפיכת טורקיה למעצמה שהיא גם בעלת כוח רך משמעותי (soft power) במזרח התיכון, השתנה בעשור האחרון. השינוי התבטא במעורבות צבאית במלחמות האזרחים בסוריה ובלוב, שבאמצעותן חִבְּרָה טורקיה לגורמי אסלאם רדיקליים, והידקה את היחסים עם קטר, המובילה את הקו הדיפלומטי החתרני ביותר נגד לגיטימיות המשטרים במדינות ערב הסוביות. זאת על ידי תמיכה עקבית בחמאס בעזה, בגורמים אסלאמיסטיים בהר הבית, ולבסוף באימוץ דוקטרינת "המולדת הכחולה" כתוכנית פעולה של ממשל ארדואן.

ההיבטים האנרגטיים של המאבק על שליטה במי הים התיכון נוגעים גם הם לעניינים הטבועים עמוק בתרבות הפוליטית הטורקית. אובדנו של מחוז מוסול (Mosul) לאימפריה הבריטית לאחר מלחמת העולם הראשונה (כיום נמצא בשטחה של עיראק) ומלחמת העצמאות של טורקיה מהווים בזיכרון הקולקטיבי הטורקי אובדן חלקי מולדת, עקב הפסד שדות הנפט והתמלוגים, יחד עם אי-השליטה על אוכלוסייה טורקמנית וכורדית. דוגמה בולטת נוספת היא משבר הנפט של השנים 1973–1983 שגרם למשבר כלכלי חריף בטורקיה, אשר הסתיים בהפיכה צבאית ובממשל צבאי בן שלוש שנים (1980–1983). לא בכדי השקיעו כל ממשלות טורקיה מאמצים רבים ביצירת תשתית שתהפוך את המדינה למסדרון האנרגיה של אירופה, ואת נמל ג'ייחאן (Ceyhan) ל"רוטרדם של הים התיכון". מאמצים אלו היו מלכתחילה בעלי היבטים גאופוליטיים ולא רק כלכליים, עקב הצורך הבוער של טורקיה להגדיר מחדש את תפקידה בעולם אחרי תום המלחמה הקרה.

השילוב בין התהליכים שלעיל מביא לאסטרטגיה שמעורבים בה יסודות הגנתיים אקטיביסטיים. מחד גיסא, טורקיה טוענת בצדק שנגרם לה אי־שוויון בוטה בחלוקת אזורי המים הכלכליים בים התיכון, ומאידך גיסא היא מבצעת מהלכים שמשרתים אינטרסים של התפשטות הרבה מעבר לעניין זה.

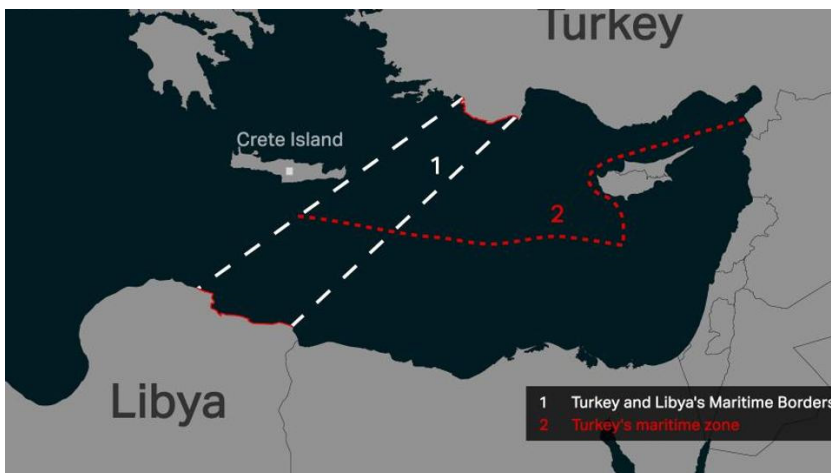
טורקיה רואה את החלוקה הנוכחית של אזורים כלכליים כבלתי־הוגנת ומפלה: היא בעלת קו חוף ארוך בהרבה מזה של יוון השכנה (בחישוב קו החוף של היבשת ללא קו החוף המצטבר של האיים), וצורכי האנרגיה שלה אף הם גדולים פי כמה (טורקיה עם אוכלוסייה בת 82 מיליון נפש צורכת פי 10 יותר גז טבעי מאשר יוון עם אוכלוסייה של 10.7 מיליון, ופי 5 יותר מאשר ישראל עם אוכלוסייה בת 9.2 מיליון). משק האנרגיה של טורקיה מבוסס ברובו על גז שמיובא מרוסיה, אך היא מעוניינת לגוון את מקורות האנרגיה שלה. מבחינה אסטרטגית, טורקיה היא ציר מרכזי להעברת גז ונפט מהקווקז, רוסיה ומרכז אסיה לאירופה, אך על מנת שתוכל לנצל מאפיין זה למטרות אסטרטגיות היא זקוקה לחלופה אמינה לגז הרוסי. הפקת כמויות גדולות של גז טבעי מקרקעית הים תוכל לסייע רבות בכך. העובדה שמדינות האיחוד האירופי התייצבו לצד יוון וקפריסין בסכסוך ביניהן מחזקת את תחושת הניכור הטורקית. יתר על כן, טורקיה טוענת כי בהסכמים שחתמה יוון מול איטליה ומצרים לתיחום שטחי מים כלכליים, התבסס המתווה שהתקבל על חישוב דומה למדי לעמדה הטורקית דווקא.

גם אם בראשיתו הצידוק שניתן לדוקטרינת "המולדת הכחולה" היה אנרגטי, הרי המצב הנוכחי מראה כי מדובר באינטרסים גאואסטרטגיים מובהקים. מחירי הגז עדיין נמצאים בשפל עקב משבר הקורונה, אך גם גורמים ארוכי טווח יותר, כמו השימוש הגובר בפצלי שמן, הופכים את הפיתוח של מיזמי גז חדשים ללא־כדאיים. חברות בין־לאומיות מפסיקות פרויקטים קיימים של חיפוש, ואינן מתחילות בפרויקטים חדשים. לאור זאת, לא סביר שהמתחיות הנוכחית תוכל להיפתר דרך הסדר חלוקה חדש לגז טבעי בלבד. מבחינת טורקיה, מדובר בסכסוך שהוא בראש ובראשונה על ריבונות. על פי סקרי דעת קהל, כ־58% מאזרחי טורקיה רואים בשטחים הכלכליים נושא בעל חשיבות לביטחון הלאומי – זאת לעומת רק 3.8% שהחזיקו בעמדה זו בראשית שנת 2020. התמיכה הגבוהה של הציבור הטורקי בנושא זה מאפשרת לממשל ארדואן חופש פעולה גדול יותר בו, וייתכן שהסלמת העימות אף תשרת אותו למטרות פנימיות של גיבוש תמיכה ולגיטימציה ציבורית.

ההורדה הסופית מהפרק של הצטרפות טורקיה לאיחוד האירופי מקנה לה אפשרות למרחב תמרון חדש בצפון קפריסין הטורקית הבלתי מוכרת, מאחר שהצורך שלה להתחייב לקונצנזוס הבין־לאומי פוחת בצורה ניכרת. ירידת המעורבות האמריקנית באגן הים התיכון רק מעצימה מגמה זו. בפעילויותיה הימיות טורקיה עוסקת בבניית בסיס ימי חדש במזרחה של צפון קפריסין – דבר שיאפשר לה יכולת תגובה מהירה יותר כלפי כוחות אחרים באזור.

אולם הביטוי הבולט ביותר עד כה של דוקטרינת "המולדת הכחולה" היה החתימה בנובמבר 2019 על מזכר הבנות בין טורקיה ובין ממשלת ההסכמה הלאומית (GNA – Government of National Accord) בלוב. בלוב מתחוללת בימים אלה מלחמת אזרחים בין ממשלת ההסכמה הלאומית ששולטת במערב המדינה, ובין הצבא הלובי (LNA – Libyan National Army) בהובלת המרשל ח'ליפה חפטר (Khalifa Haftar) ששולט במרכז ומזרח המדינה. טורקיה וקטר תומכות עם גיבוי מסוים של האיחוד האירופי בממשלת ההסכמה הלאומית שהיא בעלת נטייה אסלאמיסטית, ומגובה על ידי מיליציות אסלאמיסטיות שביניהן אנשי ג'בהת אל-נצרה, לעומת מצרים, איחוד האמירויות ורוסיה התומכות בכוחותיו של חפטר.

ההסכם בין טורקיה ובין ממשלת ההסכמה הלאומית מגדיר, בין היתר, את תיחום האזורים הכלכליים בין טורקיה ללוב, באופן שמרחיב באופן משמעותי את האזור הכלכלי של טורקיה, וקוטע את הרצף הטריטוריאלי שבין קפריסין לכרתים. נוסף לכך, האזור הכלכלי חוסם את התוואי שבו תוכנן לעבור צינור גז מישראל דרך קפריסין אל יוון, שיאפשר ייצוא של גז ישראלי וקפריסאי לאירופה.

איור 2: תיחום השטחים הימיים על פי מזכר ההבנות הטורקי-לובי מנובמבר 2019

בתגובה למזכר ההבנות הזה החל מיוני 2020 יוון מנהלת מגעים עם הצבא הלובי בהנהגת חפטר במטרה ליצור תיחום משלה של המים הכלכליים בין המדינות. יתר על כן, בתקופה האחרונה ישנו הידוק ביחסים בין יוון וקפריסין, ישראל ומצרים, שלכולן אינטרס משותף בבלימת ההתפשטות הטורקית במרחב הימי. בעבור מצרים האינטרס הזה מלווה בצורך לשמור על גבולה המערבי של המדינה מפני ממשלת ההסכמה הלאומית הנתמכת על ידי טורקיה והמיליציות האסלאמיסטיות.

יש להדגיש, כי לטובת כל הצדדים ומתוך צורכי האנרגיה של טורקיה, פתרון הסכסוך בנושא המים הכלכליים של טורקיה חייב להיעשות בדרך של משא ומתן בין הצדדים, וייתכן שבתייוון מדינות אחרות (כגון גרמניה) או ארגונים נוספים. גם המזכיר הכללי של נאט"ו, ינס סטולטנברג (Jens Stoltenberg) התבטא ברוח זו בעת ביקור באנקרה באוקטובר 2020.²

למרות שאמנת הים קובעת את תחומי המים הכלכליים היא מאפשרת כמובן משא ומתן בין הצדדים, בוררות בין־לאומית ומנגנונים נוספים לפתרון סכסוכים. המים הכלכליים שמקנים איים הוא נושא העולה בסכסוכים נוספים שבהם אפשר למנות את הפיליפינים נגד סין; רומניה נגד אוקראינה; בנגלדש נגד מיאנמר, שבכולן היה עיסוק באיים ובשטחים הימיים שהם מקנים אל מול מדינת החוף. הטורקים מזכירים בהקשר זה במיוחד את הסכסוך על המים הכלכליים בין ניקרגואה וקולומביה, שלו מאפיינים דומים (שליטה על איים המקנים שטח מים כלכליים נרחב הנגרע משטחה של מדינת החוף), ושהסתיים בפסק דין שחילק את שטחי המים בין ניקרגואה וקולומביה שלא על פי אמנת הים.³

מנגד, מדינות האזור, כמו גם שחקנים גלובליים, מגיבים באופן שלילי כלפי המהלכים הטורקיים. מלבד יוון וקפריסין, שטורקיה מאיימת על ריבונותן, מצרים רואה בטורקיה יריב לפחות מאז סיום שלטונו של מוחמד מורסי, אם לא קודם לכן. מדינות האיחוד האירופי, ובראשן צרפת כמדינה ים תיכונית, מתנגדות לעמדה הטורקית, וכמוהן גם ארצות הברית. עם זאת, עד כה ארצות הברית והאיחוד האירופי לא פעלו בתקיפות אל מול המהלכים הטורקיים, או על מנת לגבות את יוון וקפריסין, ונותר לראות אם יפעלו כך בהמשך. ללא מעורבות של גורמים אלה יצטרפו מדינות האזור להסתמך על עצמן ועל שיתוף פעולה ביניהן כדי להתמודד עם האיום שמציבה טורקיה. נוסף על כך, אי־הצלחתו של ארדואן לקצור הצלחה בגל העימותים הנוכחי בין ארמניה לאזרבייג'אן בחבל נגורנו־קארבאך (Nagorno-Karabakh) מקטינה את הסיכויים שטורקיה תאמץ עמדה פשרנית יותר בים התיכון בזמן הקרוב.

2 "The de-confliction mechanism can help to create the space for diplomatic efforts. It is my..." firm hope that the underlying disputes can now be addressed purely through negotiations, in the spirit of Allied solidarity and international law." NATO (5 October 2020), "Secretary General in Ankara: Turkey is a valued NATO Ally"; https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_178545.htm

3 אין זה המקום להיכנס למורכבות המשפטית של תיחום הגבולות הימיים במשפט הבין־לאומי, אולם יש לציין בהקשר זה כי התקדים בין ניקרגואה וקולומביה אינו זהה באופן מלא לזה שבין טורקיה ויוון, שכן במקרה הראשון היו הסכמים קודמים בנושא זה בין המדינות.